

Tanulmányok

A KÖZÖSSÉGI SZEREPVÁLLALÁS MINT AZ EGYETEMEK ÚJRA FELFEDEZETT, DE ELHANYAGOLT FELADATA

COMMUNITY ENGAGEMENT AS A REDISCOVERED BUT STILL NEGLECTED UNIVERSITY FUNCTION

Málovics György^{1,*}, Bajmócy Zoltán², Gébert Judit³, Juhász Judit⁴,
Méreiné Berki Boglárka⁵, Mihók Barbara⁶

¹dr. habil., egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont, Szeged
malovics.gyorgy@eco.u-szeged.hu

²dr. habil., egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont, Szeged
bajmocy@eco.u-szeged.hu

³PhD, egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont, Szeged
gebert.judit@eco.u-szeged.hu

⁴PhD, tudományos munkatárs, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont, Szeged
judit.juhasz@eco.u-szeged.hu

⁵PhD, egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont, Szeged
mereine@eco.u-szeged.hu

⁶PhD, tudományos munkatárs, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont, Szeged
barbaramihok@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányunkkal a *Magyar Tudomány* 2021. novemberi, *Az egyetem feladatáról* című és témájú tematikus összeállításhoz szólunk hozzá, mintegy azt kiegészítendő. Az egyetemek közösségi szerepvállalásának (university community engagement) koncepcióját vizsgáljuk. Ezen belül is azokra a területekre összpontosítunk, amelyek túlmutatnak a hazai szakirodalomban is sokat tárgyalt ún. „harmadik missziós” tevékenységeken. A társadalmi igazságosság és fenntarthatóság érdekében megvalósuló közösségi szerepvállalás során az egyetem olyan társadalmi csoportokkal működik együtt, amelyek egyébként nem tudnának hozzáférni az egyetemi erőforrásokhoz. Az egyetemi közösségi szerepvállalás koncepciójának lehetséges gyakorlati megvalósulási formáit munkahelyünk, a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont tevékenysége révén mutatjuk be.

* Málovics György hozzájárulását a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

ABSTRACT

With our study we aim to complement those perspectives that have been formulated within the thematic issue of *Magyar Tudomány* entitled *The Role of Universities. A Summary of the Articles and Comments from the Forum of the Hungarian Academy of Sciences*, published in November 2021. We introduce the concept of university community engagement and focus on those areas within that go beyond conventional third mission activities. Within the framework of university community engagement for social justice and sustainability, the university cooperates with social groups that otherwise do not have access to university resources. Field examples of such cooperative activities are demonstrated by introducing the practices of the Research Centre at the Faculty of Economics and Business Administration at the University of Szeged (Hungary).

Kulcsszavak: egyetemi közösségi szerepvállalás, részvételi akciókutatás, együttműködő kutatás, közösségi önkéntesség, esélyegyenlőség

Keywords: university community engagement, participatory action research, cooperative research, service learning, equality

1. BEVEZETÉS

A *Magyar Tudomány* 2021. novemberi tematikus összeállításában esetenként és leginkább az említés szintjén megjelentek az egyetemek közösségi szerepvállalásához (university community engagement) köthető gondolatok. Ilyenek az egyetemek társadalmi küldetése, szerepe, a kutatások lehetséges társadalmi hatása, a társadalmi szereplők „board”-ban való megjelenése (Kollár et al., 2021); a társadalom véleményének meghallgatása (Kollár, 2021); a társadalmi felelősség (Patkós, 2021); a tudománykommunikáció (Kiss-Török, 2021); a harmadik misszió (Halász, 2021); vagy éppen a helyi közösség szolgálata (Bódis, 2021). Ezen említéseken túlmenően azonban a közösségi szerepvállalás mint a lehetséges fajsúlyos egyetemi küldetések és feladatok egyike nem képezte strukturált reflexió tárgyát. Ez egyáltalán nem meglepő, amennyiben a vonatkozó nemzetközi kutatások is megállapítják, hogy ez egy stratégiailag periferikus, „Hamupipőke-misszió” (Benneworth, 2018), amely a jelenlegi, missziókkal és feladatokkal túlterhelt felsőoktatási intézmények esetében jellemzően háttérbe szorul. Hiába fontos elméletben és morálisan is, hogy az egyetem dolgozzon együtt külső, az egyetemi erőforrásokhoz jellemzően hozzá nem férő szereplőkkel a társadalmi igazságosság és a környezeti fenntarthatóság érdekében, a gyakorlatban mindig van, ami éppen sürgősebb, fontosabb e feladat érdemi megvalósításánál (Benneworth, 2018).

A fentiek ellenére, az egyetemek közösségi szerepvállalása a szavak szintjén manapság egyre inkább elvárt egyetemi misszió. Ezt az is mutatja, hogy az EU 2017-es, megújított felsőoktatási agendájában is megjelenik a közösségi elkötele-

ződés¹ mint azon terület, amelynek segítségével az európai egyetemek hozzájárulhatnak a társadalmi célokhoz (EC, 2017).

Jelen tanulmányban ezt a közösségi szerepvállalási missziót mutatjuk be. Ezen belül is arra a területre koncentrálnak, amely túlmutat a hazai szakirodalomban is alaposan tárgyalt „harmadik misszió”-ra, azaz a tudás piacosításán, az egyetem-vállalat együttműködéseken. A közösségi szerepvállalás lehetséges gyakorlati megvalósítását munkahelyünk, a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont (SZTE GTK KK) elmúlt mintegy tízéves tevékenységén keresztül demonstráljuk.

2. EGYETEMEK KÖZÖSSÉGI SZEREPVÁLLALÁSA – A KONCEPCIÓ LÉNYEGE

Az európai és amerikai felsőoktatási intézmények jelentős részének történetileg az alapító által meghatározott feladata volt a helyi közösség szolgálata, azaz tulajdonképpen a közösségi szerepvállalás – még ha e fogalmat annak idején nem is használták (Vallance, 2016). Ez a feladat (cél) azonban a második világháború utáni időkben veszített jelentőségéből.

Az 1980-as évektől kezdve azonban a tudás társadalmi (nemzetgazdasági) felértékelődésének következtében a tudás-előállítás és ezzel együtt az egyetemek társadalmi szerepe átalakult (Hazelkorn, 2016a). Az elmúlt évtizedekben a „tudástermelés a tudásért” ideáját (azaz azt a gondolatot, hogy a tudástermelés önmagában is hasznos, amennyiben az növekvő tudásmennyiséget eredményez) felváltotta az alkalmazható tudás iránti igény. A tudástermelés célja napjainkra a korábbi „igazságkeresés” helyett sokkal inkább a gazdasági, társadalmi, nemzeti „hasznosság”. Ez tarthatatlanná tette az egyetemek „elefántcsonttorony” vagy éppen a „magányos igazságkereső kutató” ideáját és privilégiumát. Az egyetemeknek mint részben közpénzből működő intézményeknek és az ott dolgozóknak is bizonyítaniuk kell társadalmi hasznosságukat (ez az ún. elszámoltathatósági – *accountability* – agenda). Ezt a hangsúlyeltolódást a tudomány-, technológia- és innovációpolitikával kapcsolatos sajátos elképzelésrendszer keretezte (Schot–Steinmueller, 2018), így a „nemzeti hasznosság” a gazdasági növekedéshez, versenyképességhez történő hozzájárulással vált egyenlővé.²

¹ A közösségi elköteleződés és szerepvállalás fogalmait jelen tanulmányban szinonimaként használjuk, az angol „university community engagement” kifejezés fordításaként.

² Ezt a keretezést csak a közelmúltban kezdték el komoly kritikák érni a politikai-szakpolitikai szinten, amelynek nyomán a hasznosság (egyelőre csak kis részben) átértelmeződött a globális társadalmi és környezeti kihívások (grand challenges) megoldásához történő hozzájárulássá.

Az egyetemek így napjainkra „elit” egyetemekből „univerzális” egyetemeké váltak: a társadalom tagjai tömegesen hozzáférnek az egyetemi képzésekhez; finanszírozói elvárás az egyetemi képzések (tudás) munkaerőpiaci hasznosíthatósága. Az egyetemek immár működésüket, szervezeti felépítésüket tekintve is nagyon sokfélék; ugyanez igaz az egyetemi képzések tartalmára, formai megoldásaira; a kutatás pedig sokszor komplex problémák kutatói hálózatok által történő megértésére és megoldására irányul, amelyben nagyon sok egyetemen kívüli szereplő is részt vesz (vehet), így a diszciplináris tematikus és módszertani határok feloldódnak, elmosódnak.

Az egyetemek társadalmi súlyának növekedésével egyre több szereplő rendelkezik diverz elvárásokkal az egyetemek irányába, az adófizetőktől kezdve a kormányzaton át a vállalkozásokig. Tulajdonképpen e folyamat eredménye az egyetemi közösségi szerepvállalás iránti (sokféle és sokszor divergáló) társadalmi elvárás, illetve az ezzel kapcsolatos lehetséges egyetemi szerepfelfogások is.

Az egyetemi közösségi szerepvállalás a koncepció egy friss definíciója szerint nem más, mint az, hogy *az egyetemek egyetemen kívüli szereplőkkel (érintettekkel) működnek együtt olyan módon, hogy az, ha eltérő módon is, de mindegyik félnek kölcsönösen hasznos – azaz gazdagítja az egyetemek fő tevékenységeit is* (Benneworth, 2018).

A külső szereplőkkel való együttműködés gyakori elnevezése a harmadik misszió. A téma egyik kiemelkedő szerzője (Benneworth et al., 2018) is a harmadik misszió részeként értelmezi a közösségi elköteleződést. Ám a harmadik missziót túlnyomó részben az egyetem üzleti-piaci szereplőkkel kialakított kapcsolataira kezdték el alkalmazni (Compagnucci–Spigarelli, 2020), így az egyetemi közösségi szerepvállalás kapcsán zavaró lehet a használata. Emiatt maga Paul Benneworth és szerzőtársai (2018) is az egyetem és a kevesebb hatalommal bíró, kirekesztett, erőforráshiányos csoportok³ kapcsolatára fókuszál az egyetemek közösségi szerepvállalása és annak gyakorlati megvalósulása vonatkozásában.

Ez nem más, mint az egyetemi közösségi szerepvállalás *társadalmi igazságosság alapján történő megközelítése* (Hazelkorn, 2016a). E megközelítés a közösségi szerepvállalás szerepét társadalmi kirekesztés és igazságtalanság elleni küzdelemként, a társadalom marginalizált, periferizált csoportjainak képessé tételét támogató tevékenységként fogja fel, de felölelheti a globális felelősségvállalást és ezen belül a környezeti (fenntarthatósági) kezdeményezéseket is. Az alábbiakban az egyetemi közösségi szerepvállalás e megközelítését részletezzük tovább.

³ E körbe beletartozhatnak akár üzleti szervezetek is, leginkább társadalmi vállalkozások vagy a saját intézményeikben „meg nem hallgatott” döntéshozók is.

3. EGYETEMI KÖZÖSSÉGI SZEREPVÁLLALÁS – DIMENZIÓK, FORMÁK, TEVÉKENYSÉGEK

Annak kapcsán, hogy az egyetemi közösségi szerepvállalás mely egyetemi tevékenységcsoportokat (menedzsment, oktatás, kutatás stb.) érinti, és ezeken belül konkrétan milyen tevékenységek tartoz(hat)nak bele, számos tipológia létezik. Ezek közül legfrissebb és a többi csoportosítást gyakorlatilag teljesen magába építő rendszerezés Bojana Čulum (2018, 67–69.) nevéhez köthető, aki az egyetemi közösségi szerepvállalás hét dimenzióját különíti el (amelyek kapcsán alább egy-egy lehetséges gyakorlatot is megemlítünk):

- *Intézményi elköteleződés – partnerségi stratégia, gyakorlatok:* például: esélyegyenlőségi stratégia; jelenlegi és potenciális jövőbeni hátrányos helyzetű tanulók támogatására vonatkozó stratégia; közösségi elköteleződésért felelős egyetemi szervezeti egység, közösségi partnerek az irányító testületekben stb.
- *Közösségi hozzáférés az egyetemi létesítményekhez:* egyetemi eszközökhöz, épületekhez való hozzáférés biztosítása; egyetemi könyvtárhoz való hozzáférés biztosítása; egyetemi sportlétesítményekhez való hozzáférés biztosítása.
- *Tudáshoz való hozzáférés/kutatási eredmények disszeminációja:* kutatási eredmények kommunikációja, workshopok, tudományos fesztiválok; nyitott konferenciák a közösség számára érdekes kérdések mentén; *science shop*.
- *Közösségi elköteleződés az oktatásban és tanulásban:* közösségi partnerek számára nyitott kurzusok; közösségi partnerekkel közösen kidolgozott kurzusok; ösztöndíjak, nyitott előadások, szemináriumok; nyitott kurzusok a helyi közösség marginalizált csoportjai számára; közösségi oktatási központ.
- *Közösségi elköteleződés a kutatásban:* együttműködő kutatások; kutatás a közösség problémái mentén; részvételi akciókutatás.
- *Diákok közösségi elköteleződése:* diákönkéntességi kezdeményezések; diákok által kezdeményezett közösségi projektek; diákok és helyi közösség közös akciói.
- *Egyetemi alkalmazottak közösségi elköteleződése:* közösségi önkéntesség kurzus; nyitott kutatási „helpdesk”; konzultációk (például a helyi közösség marginalizált csoportjai számára).

Ahogy az a fenti bemutatásból látszik, a közösségi szerepvállalás tehát egy szerteágazó tevékenységcsoportot fedő gyűjtőnév, amely az egyetemi működés valamennyi aspektusát érintheti – az egyetem szervezetétől és egyetemi létesítményektől kezdve a tudományos eredmények disszeminációján át, a kutatási és oktatási tevékenységig és a diákok és egyetemi alkalmazottak közösségi szerepvállalásáig.

4. EGYETEMEK KÖZÖSSÉGI SZEREPVÁLLALÁSA A GYAKORLATBAN – AZ SZTE GTK KK ESETE

Az egyetemi közösségi szerepvállalás koncepció rövid bemutatása után munkahelyünk, a SZTE GTK KK elmúlt bő évtizedes tevékenységének bemutatásán keresztül tesszük gyakorlati példákon keresztül „élővé” a koncepciót.

4.1. A kezdetek – részvételi akciókutatás

Az SZTE GTK KK első közösségi szerepvállalás jellegű együttműködése egy részvételi akciókutatási (RAK) folyamathoz köthető, amely 2011-ben kezdődött egy EU (FP7) által finanszírozott projekt részeként⁴, és a szegedi mélyszegénységben, szegregált körülmények között élő roma közösségeket érinti. A RAK egy olyan kutatási folyamat, amely kimondottan társadalmi változások előidézése érdekében folyik. A folyamat során képzett kutatók és helyi közösségek együttműködő és akcióorientált részvétele történik egy olyan tudásteremtési folyamatban, amely az akadémiai tudás mellett az érintett közösség számára közvetlenül használható tudást hoz létre (Málovics, 2019).

A RAK első szakaszában (fél évében) a szakirodalmi kutatással párhuzamosan félig strukturált egyéni mélyinterjúk készültek a helyi roma vezetőkkel és olyan szakemberekkel, akik kapcsolatban álltak a helyi roma közösséggel. Ezek eredményeit egy fórumon mutattuk be az interjúalanyoknak, ahol iránymutatást kaptunk azzal kapcsolatban, hogy milyen kutatási irányokat, projektötleteket érdemes bevonni a folyamatba a közösség érdekeit szem előtt tartva. Ennek eredményeként az érintettek a két szegedi szegregátumhoz közeli roma tanodák megvalósítása mellett döntöttek, amely célt 2013-ra sikerült is elérni. A folyamat során számos további akció valósult meg, például kép-hang kiállítás, érzékenyítő film elkészítése, helyi együttműködések kialakítása stb. (Málovics et al., 2021). A folyamat legelső fázisában helyi roma vezetők, kulcsemberek kerültek bevonásra, a résztvevők köre folyamatosan bővült, már 2011 második felében rendszeres kutatói jelenlét alakult ki a két szegedi szegregátumban.

A folyamatnak a tanodák mellett újabb lendületet adott a Patrónus Hálózat, amely révén középosztálybeli emberek, családok kerülnek személyes és rendszeres kapcsolatba nehéz helyzetben levő roma családokkal, és kölcsönös együttműködést alakítanak ki, amelynek része lehet materiális és nem materiális erőforrások biztosítása, de a közös tanulás vagy a közvetítés is a különböző társadalmi osztályok közt. Ez 2013-ban indult, és azóta nagyjából 20-25 roma család érintett ebben. A város nagyobbik szegregátumában különösen fontossá vált a RAK-folyamat akkor, amikor 2017 tavaszán a szegregátum felszámolása elkezdődött.

⁴ Ez volt az ún. PERARES-projekt (Public Engagement with Research And Research Engagement with Society, URL1).

Az együttműködési folyamat során a helyi roma vezetők hangja a helyi politikai szintéren fokozatosan megerősödött, a döntéshozók elkezdtek partnerként tekinteni rájuk, így a közösség érdekérvényesítő képessége is jelentősen megnőtt. Ez megnyilvánul a tanodák önkormányzati támogatásában, a kisebbik helyi szegregátumban történő beruházásokban (például: lakhatási jogok rendezése, épület-felújítás), vagy a nagyobbik helyi szegregátum vonatkozásában, a hazai összevetésben előremutató módon végrehajtott deszegregációs folyamatban (Méreiné et al., 2021).

E RAK folyamat arra is példa, hogy bár a közösségi szerepvállalás sokszor konfliktusban áll az egyéb (pl. kutatási) missziókkal és tevékenységekkel, hiszen ezek külön-külön is erőforrás-igényesek, egyben hozzá is járul a tudományos tudás termeléséhez – a folyamat eredményeiből ugyanis egyebek mellett számos magas presztízsű nemzetközi tudományos folyóiratban megjelent folyóiratcikk is született (pl. Málovics et al., 2019a, b; Méreiné Berki et al., 2021; Málovics et al., 2021).

4.2. Egyéb együttműködő kutatási projektek

2018-ban kezdtünk együtt dolgozni a siket és hallássérült fiatalok közösségével. Ebben partnerünk először a szegedi Klóg iskola (Klóg Péter Óvoda, Általános Iskola, Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Szakiskola, Diákotthon és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény) volt, ahová hallássérült gyerekek, fiatalok járnak. Feltáró kutatást végeztünk az iskola közösségében. Interjúkat készítettünk a szülőkkel, pedagógusokkal, és workshopot tartottunk. Azonosítottuk a legnagyobb kihívást jelentő területeket: a jövőkép elképzelésének nehézségeit, lelki egészséggel kapcsolatos problémákat, kommunikációs nehézségeket és a különböző szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiányát. Az eredményekből egy hozzáférhető jelentés (accessible report) készült. Az elméleti eredményeken túl akciókat is szerveztünk: a „közösségi önkéntesség” című tantárgy (lásd alább) keretei között egyetemi hallgatók dolgoztak önkéntesként az iskolában, valamint a „non-business marketing” című tantárgy során az iskola számára marketingterv készült.

Az együttműködést 2020-ban folytattuk a YouCount (Empowering Youth And Cocreating Social Innovations And Policymaking Through Youth-Focused Citizen Social Science, URL2) nevű projektben. Ez egy olyan Európai Unió által finanszírozott projekt, amely összesen kilenc országban végez kutatásokat fiatal kutatók részvételével annak érdekében, hogy társadalmi inklúziójukat elősegítse. A projekt szegedi esettanulmánya az Environmental Social Science Research Group (ESSRG) és az SZTE GTK Kutatóközpont együttműködésében zajlik. A szegedi alprojekt, a *Közös Jelek Kutatócsoport* és a *Valóságlabor* célja a szegedi hallássérült fiatalok (15–29 év) autonóm, felnőtt, teljes élet felé való törekvésé-

nek közös gondolkodásba és akciókba öntése a civil tudomány (citizen science) és a részvételi kutatás módszertanának alkalmazásával.

Céljaink: 1) annak *megértése*, hogy a hallássérült fiatalok hogyan értékelik saját szubjektív jólétüket, milyen kihívásokat érzékelnek (például foglalkoztatás, lakhatás terén), és milyen források állnak rendelkezésükre e kihívások kezelésére, amikor kilépnek a védett környezetet nyújtó iskolapadból; illetve 2) annak *elősegítése*, hogy a fiatal hallássérültek számára egy befogadóbb társadalmi környezet álljon rendelkezésre.

Kutatásunkban a kutatócsoport tagjaival mint közösségi vagy civil kutatókkal dolgozunk együtt. Ez azt jelenti, hogy a halló és hallássérült, fiatal és szenior kutatócsoporti tagok az ESSRG és a Kutatóközpont kutatóival dolgoznak együtt a kutatási terv kidolgozásán, az adatgyűjtésen és elemzésen, az eredmények közlésében, az akciók szervezésében, azaz a teljes kutatási folyamat során.

2021 őszén érintett fiatal kutatókat toboroztunk, és felépítettük a Közös Jelek Kutatócsoportot. Közös tanulás során megismerkedtünk az alkalmazható kutatási módszerekkel, és egy fókuszcsoportos beszélgetést folytattunk. Terveink szerint interjúkat készítünk a kutatócsoport tagjaival és más hallássérült fiatalokkal, majd az interjúk elemzése alapján közösen megformáljuk a kutatási kérdést. A kutatási kérdés megfogalmazását követően 2022-ben kialakítjuk a további adatfelvétel és elemzés módszertanát. Elméleti eredményeinket elérhetővé tesszük az érintettek számára, és akcióinkat az eredményeknek megfelelően szervezzük.

4.3. Oktatás és közösségi szerepvállalás – közösségi önkéntesség

2017 tavaszán a Szegedi Tudományegyetem kilenc oktatója kezdte el a hallgatók és a civil szervezetek összekapcsolását a *service-learning* (közösségi önkéntesség) módszertana alapján. A *service-learning* egy olyan kreditértékű egyetemi kurzus, amelynek során a hallgatók az élményalapú tanulást választva közösségi szolgálati tevékenységet végeznek civil szervezeteknél olyan témakörökben, amelyek válaszolnak a helyi közösség által azonosított igényekre, problémákra. Eközben az oktatók segítségével reflektálnak a valós élethelyzetekben szerzett tapasztalataikra, és elmélyítik a közösségi szolgálat közben szerzett tudást (Juhász et al., 2021).

Az SZTE-n *közösségi önkéntességre* keresztelt kurzus egy oktatók közötti alulról építkező kezdeményezésből fejlődött ki, amely céljaul fogalmazta meg az egyetem társadalmi és környezeti szerepvállalásának megerősítését, az erőforrások, kapcsolatok és a rendelkezésre álló tudás egyesítését, a sérülékeny társadalmi csoportokkal (betegekkel, idősekkel, gyerekekkel, romákkal, szegényekkel) való együttműködést, és e csoportok lehetőségeinek bővítését. A kezdeményezésből született a Közöségi önkéntesség kurzus, amelyet eddig kilenc szemeszter-

ben hirdettünk meg, összesen tíz oktató közreműködésével, összesen kb. háromszáz önkéntes tevékenységet végző hallgató részvételével. Ez idő alatt tizenhat civil szervezettel működünk együtt szorosabban, amelyekből szemeszterenként tíz-tizenegy szervezet aktív. Az SZTE GTK Kutatóközpont kollégái közül öten vesznek részt a kurzusban oktató mentorként vagy civil szervezeti képviselői szerepben, és a kurzus koordinálását is a KK munkatársa végzi.

A service learning támogatja az igazságosabb társadalmat, és összekapcsolja az egyetemet a helyi közösségekkel. Saját kurzusunk esetén is elmondható, hogy a legfontosabb társadalmi hatás az önkéntes hallgatók közösségi munkájában detektálható, amely amellet, hogy kézzelfogható társadalmi hatást eredményez a helyi közösségben, visszahat a hallgatók értékrendjére, elkötelezettségére, állampolgári szerepének átértékelésére azáltal, hogy saját társadalmi aktivitásuk közvetlen eredményeivel szembesülnek. Reflexiónk (Juhász et al., 2021) alapján a közös, kooperatív építkezés meghaladhatja a szereplők pusztá együttműködését és a kurzus módszeréből közvetlenül eredeztethető hatásokat.

4.4. (Hallgatói) esélyegyenlőség

A kialakított oktatási és kutatási együttműködések és különösen a közösségi önkéntesség kurzus természetes következménye volt az egyetem működésére történő folyamatos (kritikai) reflexió. Ez vezetett el ahhoz, hogy a KK (2018-ban) az egyetem (és azon belül is a Gazdaságtudományi Kar) működésére koncentrálva elkezdett az esélyegyenlőség témakörével foglalkozni. Ez számos területet ölel fel: az egyetem hallgatóival, a munkatársakkal, az egyetem vendégeivel kapcsolatos esélyegyenlőségi törekvéseket és az egyetem mint az „esélyegyenlőség szószólójának” törekvéseit annak érdekében, hogy a társadalomban pozitív változások induljanak el e téren. E területek felé fokozatosan nyitottunk, elsőként a sajátos szükségletű hallgatók esélyegyenlőségére kezdtünk el koncentrálni.

A kezdeményezés egyik első manifesztációja a GTK hallgatói esélyegyenlőségi stratégiáját megalapozó, az alapelveket és irányvonalakat lefektető dokumentum elkészülte volt. A dokumentum egy kétéves részvételi folyamat eredményeképpen jött létre, amelynek során olyan interjúalanyokkal készítettünk mélyinterjúkat, fókuszcsoportos beszélgetéseket, és rendeztünk fórumokat, akik helyi civilként/szakértőként, SZTE-s oktatóként-dolgozóként, vagy volt/jelenlegi SZTE-s hallgatóként, PhD-hallgatóként releváns tudással rendelkeztek a hallgatói esélyegyenlőségi törekvések kapcsán.

A dokumentum kari tanácsi elfogadását követően több lépés is történt az esélyegyenlőség kari intézményesülése tekintetében, többnyire kiegészítve vagy specifikálva az egyetem központi esélyegyenlőségi törekvéseit. Megalakult a kari Esélyegyenlőségi Bizottság, az esélyegyenlőség dedikált dékánhelyettesi feladat-

tá vált. Ezt követően az esélyegyenlőségi törekvések számos formában öltöttek testet, amelyek megvalósításában a KK munkatársai mellett számos további kari kolléga is részt vett. Ilyen eredmények például a befogadó és diszkriminációmentes kari tanulási környezetre vonatkozó protokollok és irányelvek; a sajátos szükséglettel összefüggő adatkezelés újragondolása; a GTK épületének akadálymentességi auditálása (nyolc akadálymentességi kategóriában); a hallgatók számára indított tanácsadás pályaorientációs kérdések, tanulási nehézségek, önismerteti kérdések, életvezetési gondok felmerülése esetén; avagy az esélyegyenlőség szempontjainak átgondoltabb megjelenítése a kar belső és kifelé irányuló kommunikációjában.

Az esélyegyenlőségi törekvések előmozdítása az érintett szereplők közötti folytonos együtt-tanulási és közös reflexiós folyamatként képzelhető el. Eredményeképpen olyan kutatási-oktatási környezet felé tehetünk fokozatos lépéseket, amely a sérülékeny társadalmi csoportok és fogyatékkal élő csoportok tagjait is beleértve, a teljes helyi közösség számára hozzáférhető, és leképezi a helyi közösség sokféleségét. Ezáltal elősegíti a társadalmi igazságosságot és nem utolsósorban a lokális közösség sokféle autentikus tudásának becsatornázását a tudástermelési folyamatokba.

Úgy véljük, az esélyegyenlőség melletti elköteleződés egy olyan elvárást támaszt az egyetemekkel szemben, amely jelentős (szervezeti) tanulást igényel. Miközben a jogszabályokból következő esélyegyenlőségi teendők alapvetően a hátrányok kompenzálására irányulnak, valójában az egyenlő esélyek biztosítása messze túlmutat ezen. Az olyan környezet és működési módok kialakítását feltételezi, amelyben nem keletkeznek hátrányok. Ez szükségessé teszi azt, hogy a szervezet az esélyegyenlőséget ne egy „plusz feladatként” kezelje, hanem e törekvések szellemében gondolja újra szinte valamennyi folyamatát. Ez pedig az esélyegyenlőségi szempontok, illetve az ilyen irányú változáshoz szükséges tudás és tanulás relatív felértékelődését kívánja. Ilyen értelemben a társadalmi igazságosság előmozdítása hasonló kihívásokkal jár együtt akár a szervezeten belülre, akár a szervezeten kívülre irányul.

5. ÖSSZEGZÉS

Hasonlóan az európai és globális tendenciákhoz (Benneworth–Osborne, 2013), a társadalmi igazságosságra és fenntarthatóságra irányuló közösségi szerepvállalás az SZTE GTK (és feltehetően a teljes SZTE) esetében is alulról jövő, jelentős részben önkéntesalapú, a teljesítményértékelésben csak részben és elsősorban indirekt módon (például: óraterhelésen, publikációs teljesítményen keresztül) megjelenő, néhány munkatárs, illetve egy kis méretű szervezeti egység tevékenységén alapul. E közösségi szerepvállalást a sok kolléga részéről érzé-

kelhető morális elismerésen túlmenően praktikusán (1) a konvencionális egyetemi missziókhöz (oktatás, kutatás) való hozzájárulás (innovatív kurzusok, karon belül kiemelkedőnek tekinthető nemzetközi tudományos teljesítmény, EU-s kutatási projektek); illetve (2) a GTK irányába érkező nemzetközi (akkreditációs, partneri) elvárások támogatják, legitimálják. E szinergiák mellett azonban a közösségi szerepvállalás és a konvencionális missziók közt átváltási viszony is fennáll, lévén mindegyik misszió külön-külön is komoly energiaszükséglettel jár, amennyiben azokat egyetemi oktatóként és kutatóként magas színvonalon szeretnénk üzni.

Ahogy azt az elmúlt tíz év bizonyította számunkra: az egyetemi tudás és erőforrások hozzáférhetővé tétele az azokhoz egyébként (önmaguktól) hozzá nem férő helyi szereplők számára számos pozitívummal járhat, mind az egyetem (oktatók, kutatók, hallgatók), mind a helyi közösség (civil szervezetek és „ügyfelek”) számára. E tapasztalásunk eredményeképpen célunk, hogy a közösségi szerepvállalás kari és egyetemi szintű intézményesítésén dolgozzunk, miközben megőrizzük e közösségi szerepvállalási gyakorlatok kritikai, elkötelezett, érték- és partnerorientált jellegét.

Végül, felmerül annak kérdése, hogy a közösségi szerepvállalás, illetve annak egyes specifikus megvalósulási formái mennyiben és miért tekinthetők egyáltalán egyetemi feladatoknak? Egyfelől, ahogyan azt bemutattuk, mind a hazai és nemzetközi tudományos gondolkodásban (azaz a felsőoktatási/akadémiai szereplők saját tevékenységükkel kapcsolatos reflexiójában), mind pedig az európai felsőoktatási szakpolitikákban megjelenik az igény a (helyi) közösség, a társadalom „szolgálatára”, a közösségi, társadalmi célokhoz való hozzájárulásra, az oktatási és kutatási tevékenységen túlmenően is. Másfelől, ahogyan szintén utaltunk rá, e funkciók – földrajzilag és időben változó intenzitással ugyan, de – történetileg is részét képezték az egyetemek társadalmi szerepének.

Mindemellett fontos hangsúlyozni, hogy szerepfelfogásunk egyetemi kutatóként, oktatóként vagy éppen vezetőként, visszatükrözi azt is, ahogyan a közjóról, közösségi érdekekről és értékekről gondolkodunk. Ezt pedig egyfelől, nyilvánvalóan befolyásolja a világnézetünk, az általunk vallott/követett, a közjó kapcsán esetenként akár antagonisztikus ellentétet is kódoló paradigmák (például Hopwood et al., 2005). Másfelől pedig befolyásolja értékrendünk. Ilyen értelemben e tanulmány szerzői számára az egyetemi közösségi szerepvállalás a kritikai elmélet ontológiai alapállásának (Bodorkós, 2010) követéséből következik: nem evidens számunkra, hogy napjaink gazdasági és társadalmi berendezkedésének fő céljaihoz (gazdasági növekedés, anyagi fogyasztás, profitmótvum, termelékenység) való további hozzájárulás lenne az az út, amely elvezet az általunk legrelevánsabbnak vélt kihívások (szegénység, egyenlőtlenségek, környezetileg fenntarthatatlan gazdasági folyamatok) megoldásához.

IRODALOM

- Benneworth, P. (2018): Chapter 1: Definitions, Approaches and Challenges to Community Engagement. In: Benneworth, P. – Čulum, B. – Farnell, T. et al.: *Mapping and Critical Synthesis of Current State-of-the-Art on Community Engagement in Higher Education*. Zagreb: Institute for the Development of Education, 16–46. https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/76357596/TEFCE_Mapping_Critical_Synthesis.pdf
- Benneworth, P. – Kaiser, F. – Vossensteyn, H. – Westerheijden, D. (2018): Critical Approaches to Developing Effective Accountability Tools in Higher Education. In: Benneworth, P. – Čulum, B. – Farnell, T. et al.: *Mapping and Critical Synthesis of Current State-of-the-Art on Community Engagement in Higher Education*. Zagreb: Institute for the Development of Education, 76–100. https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/76357596/TEFCE_Mapping_Critical_Synthesis.pdf
- Benneworth, P. – Osborne, M. (2013): Knowledge, Engagement and Higher Education in Europe. In: GUNI (ed.): *Higher Education in the World 5: Knowledge, Engagement & Higher Education: Contributing to Social Change*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 219–232. https://www.guninetwork.org/files/iv.5_1.pdf
- Bódis J. (2021): Egyetem működtetése, összefoglalás a különböző típusokról, lehetőségek, kihívások. *Magyar Tudomány*, 182, 11, 1502–1508. DOI: 10.1556/2065.182.2021.11.9, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202111_f67889#matud202111_f67889
- Bodorkós B. (2010): *Társadalmi részvétel a fenntartható vidékfejlesztésben: a részvételi akciókutatás lehetőségei*. Doktori értekezés, Szent István Egyetem Környezettudományi Doktori Iskola, Gödöllő, https://archive2020.szie.hu/file/tti/archivum/Bodorkos_B_ertekezes.pdf
- Compagnucci, L. – Spigarelli, F. (2020): The Third Mission of the University: A Systematic Literature Review on Potentials and Constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 161. DOI: 10.1016/j.techfore.2020.120284, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162520311100>
- Čulum, B. (2018): Chapter 2: Literature Review: Dimensions and Current practices of Community Engagement. In: Benneworth, P. – Čulum, B. – Farnell, T. et al.: *Mapping and Critical Synthesis of Current State-of-the-Art on Community Engagement in Higher Education*. Zagreb: Institute for the Development of Education, 47–75. https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/76357596/TEFCE_Mapping_Critical_Synthesis.pdf
- EC – European Commission (2017): *Commission Staff Working Document. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Renewed EU Agenda for Higher Education*. SWD/2017/0201 final. Brussels: Commission of the European Communities. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2017:0201:FIN>
- Halász G. (2021): A tanulás és tanítás minősége és eredményessége az egyetemeken. *Magyar Tudomány*, 182, 11, 1477–1487. DOI: 10.1556/2065.182.2021.11.7, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202111_f67887#matud202111_f67887
- Hazelkorn, E. (2016a): Contemporary Debates Part 1: Theorising Civic Engagement. In: Goddard, J. – Hazelkorn, E. – Kempton, L. et al. (eds.): *The Civic University. The Policy and Leadership Challenges*. Cheltenham: Edward Elgar, 34–64.
- Hazelkorn, E. (2016b): Contemporary Debates Part 2: Initiatives, and Governance and Organisational Structures. In: Goddard, J. – Hazelkorn, E. – Kempton, L. et al. (eds.): *The Civic University. The Policy and Leadership Challenges*. Cheltenham: Edward Elgar, 65–93.

- Hopwood, B. – Mellor, M. – O'Brien, G. (2005): Sustainable Development: Mapping Different Approaches. *Sustainable Development*, 13, 38–52. DOI: 10.1002/sd.244, https://www.open.edu/openlearn/pluginfile.php/630982/mod_resource/content/1/t863_2_reading2.pdf
- Juhász J. – Málóvics Gy. – Bajmócy Z. (2021): Co-creation, Reflection, and Transformation. The Social Impacts of a Service-learning Course at the University of Szeged. *Vezetéstudomány*, 52, 7, 6–17. DOI: 10.14267/VEZTUD.2021.07.0, <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/6659/>
- Kiss L. L. – Török P. (2021): Gondolatok az egyetemi életpályáról, előmenetelről és minősítésről. *Magyar Tudomány*, 182, 11, 1438–1445. DOI: 10.1556/2065.182.2021.11.4, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202111_f67884#matud202111_f67884
- Kollár L. – Borhy L. – Erdei A. et al. (2021): Az egyetem feladatáról. Bevezető. *Magyar Tudomány*, 182, 11, 1419–1425. DOI: 10.1556/2065.182.2021.11.1, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202111_f67881#matud202111_f67881
- Kollár L. (2021): Gondolatok az egyetemekről és a kutatásról. *Magyar Tudomány*, 182, 11, 1426–1431. DOI: 10.1556/2065.182.2021.11.2, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202111_f67882#matud202111_f67882
- Málóvics Gy. (2019): Tudás létrehozása társadalmi hatással karöltve: a részvételi akciókutatás (RAK) megközelítése. *Magyar Tudomány*, 180, 8, 114–1157. DOI: 10.1556/2065.180.2019.8.5, https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f28131#matud_f28131
- Málóvics Gy. – Cretan, R. – Méreiné Berki B. et al. (2019a): Socio-environmental Justice, Participatory Development, and Empowerment of Segregated Urban Roma: Lessons from Szeged, Hungary. *Cities*, 91, 137–145. DOI: 10.1016/j.cities.2018.11.013
- Málóvics Gy. – Cretan, R. – Méreiné Berki B. et al. (2019b): Urban Roma, Segregation and Place Attachment in Szeged, Hungary. *Area*, 51, 72–83. DOI: 10.1111/area.12426
- Málóvics Gy. – Méreiné Berki B. – Pataki Gy. et al. (2021): Confronting Espoused Theories with Theories-in-use: Challenges of Participatory Action Research (PAR) with Marginalized Communities in Contributing to Social Change and Theory Building. *Action Research*, 19, 2, 255–276. <https://bit.ly/3lexEvd>
- Méreiné Berki B. – Málóvics Gy. – Cretan, R. (2021): “You become one with the place”: Social Mixing, Social Capital, and the Lived Experience of Urban Desegregation in the Roma Community. *Cities*, 117. DOI: 10.1016/j.cities.2021.103302, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S026427512100202X?via%3Dihub>
- Patkós A. (2021): Az akadémiai kiválóság igazi letéteményesei. *Magyar Tudomány*, 182, 11, 1432–1437. DOI: 10.1556/2065.182.2021.11.3, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202111_f67883#matud202111_f67883
- Schot, J. – Steinmueller, W. E. (2018): Three Frames for Innovation Policy: R&D, Systems of Innovation and Transformative Change. *Research Policy*, 47, 9, 1554–1567. DOI: 10.1016/j.respol.2018.08.011, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S004873318301987?via%3Dihub>
- Vallance, P. (2016): The Historical Roots and Development of the Civic University. In: Goddard, J. – Hazelkorn, E. – Kempton, L. et al. (eds.): *The Civic University. The Policy and Leadership Challenges*. Cheltenham: Edward Elgar, 16–33.

URL1: <https://livingknowledge.org/131/>

URL2: <https://www.youcountproject.eu/>